

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Съдържание

1. Въведение

2. Монадология

§ 1 Дефиниране на Монадата: Простата Субстанция

§ 2 Основата на Реалността: Защо Простите Субстанции Трябва да Съществуват

§ 3 Истинските Неделими Атоми на Природата

§ 4 Вечност чрез Природа: Монадите Не Могат да Изчезнат

§ 5 Вечност чрез Произход: Монадите Не Могат да Възникнат Естествено

§ 6 Необходимостта на Божествено Сътворение и Унищожение

§ 7 Монадата без Прозорци: Няма Истинско Външно Влияние

§ 8 Защо Монадите Трябва да Имам Качества, за да Обяснят Промяната

§ 9 Принципът за Тъждество на Неразличимите Неща

§ 10 Присъщата Променливост на Всички Сътворени Неща

§ 11 Вътрешният Източник на Всичка Естествена Промяна

§ 12 Необходимостта от Принцип на Промяна и Неговата Конкретност

§ 13 Множество в Единство: Как Едно Просто Същество Може да Се Променя

§ 14 Представяне на Възприемането (Несъзнато) и Разграничаването му от Съзнанието

§ 15 Апетиция: Вътрешната Сила, Движеща Промяната

§ 16 Душата като Доказателство за Множество в Една Проста Субстанция

§ 17 Опровергаване на Материализма: Възприемането Не е Механично

§ 18 Ентелехия: Вътрешното Съвършенство и Самодостатъчност на Монадите

§ 19 Степенуване на Душата: От Голи Монади до Съзнателни Умове

§ 20 Временното Състояние на Безсъзнание

§ 21 Постоянната Реалност на "Малките Възприятия"

§ 22 Законът за Непрекъснатостта на Състоянията

§ 23 Доказателството за Несъзнати Възприятия от Съзнанието

§ 24 Състоянието на Голите Монади: Постоянно Замайване

§ 25 Как Органите Създават Разграничено Възприемане при Животните

§ 26 Емпирично Мислене: Как Паметта Имитира Разума

§ 27 Източникът на Силното Въображение

§ 28 Хората като Емпирици в Повечето Действия

§ 29 Отличителната Черта на Разума: Необходими Истини

§ 30 Как Рефлексивните Действия Водят до Познание за Бог и Метафизика

§ 31 Първият Велик Принцип: Принципът на Противоречието

§ 32 Вторият Велик Принцип: Принципът на Достатъчното Основание

§ 33 Двете Царства на Истината: Необходими срещу Случайни

§ 34 Аналитичният Модел на Необходимите Истини

§ 35 Основата на Анализа: Прости Идеи и Тъждествени Истини

§ 36 Прилагане на Принципа на Достатъчното Основание към Случайни Факти

§ 37 Безкрайният Регрес на Случайните Основания

§ 38 Необходимостта от Необходимо Същество като Крайна Причина

§ 39 Заключение за Единството и Достатъчността на Бог

§ 40 Атрибутите на Необходимото Същество: Неограничено и Всичко-Реално

§ 41 Дефиниране на Абсолютното и Безкрайно Съвършенство на Бог

§ 42 Произходът на Несъвършенството в Ограничените Същества

§ 43 Бог като Основа на Всичка Възможност и Същност

§ 44 Защо Възможността Изисква Съществуващо Необходимо Същество

§ 45 А Приори (Онтологичните) и А Постериори (Космологичните) Доказателства за Бог

§ 46 Божественият интелект срещу волята: Непроизволната природа на необходимите истини

§ 47 Постоянната еманация на монади от Бога

§ 48 Триединната структура на Бога и нейното отражение в монадите

§ 49 Действие като ясно възприятие, страдание като объркано възприятие

§ 50 Мярката за съвършенство и активност на създанието

§ 51 Природата на междумонадичното влияние: Идеално и посредничено от Бога

§ 52 Относителност на действие и страдание

§ 53 Необходимостта от достатъчна причина за избор на един възможен свят

§ 54 Критерии за избор: Степен на съвършенство

§ 55 Актуализиране на най-добрия свят чрез божествена мъдрост, доброта и сила

§ 56 Универсална взаимовръзка: Всяка монада отразява цялата вселена

§ 57 Перспективизъм: Различни гледни точки на една и съща вселена

§ 58 Оптимална формула: Максимално разнообразие, максимален ред

§ 59 Голямата хипотеза, която увеличава Божията слава

§ 60 Как монадата представя цялата вселена от своята ограничена гледна точка

§ 61 Физическата основа на изразяването: Връзката на цялата материя

§ 62 Тялото като посредник на изразяването на душата

§ 63 Съюзът на душата и органичното тяло съставлява живо същество

§ 64 Безкрайната сложност на естествените машини срещу изкуствените

§ 65 Действителното безкрайно делене на материята

§ 66 Светът вътре: Всяка част материя е пълнота от живот

§ 67 Безкрайната рекурсия на живота: Светове в светове

§ 68 Животът е всеприсъщ, дори в привидно "нежива" материя

§ 69 Илюзията за хаос и безплодие

§ 70 Йерархията на живите същества: Доминантни и подчинени монади

§ 71 Срещу фиксирана материя: Тялото е във вечен поток

§ 72 Метаморфоза, а не преселване на души (метемпсихоза)

§ 73 Без истинско зараждане или смърт, само трансформация

§ 74 Преформация: Животното вече е в семето

§ 75 Сперматични животни и малкото "избрани"

§ 76 Естествената вечност на всяко животно

§ 77 Неунищожимостта на душата и самото животно

§ 78 Отговорът на проблема душа-тяло: Предустановена хармония

§ 79 Хармонията на царствата на ефикасните и финалните причини

§ 80 Корекция на грешката на Декарт за взаимодействието душа-тяло

§ 81 Обобщение на предустановената хармония

§ 82 Специалното сътворяване на разумни души

§ 83 Духовете като образи на Бога, способни на познание и творчество

§ 84 Божията връзка с духовете: Княз и Баща

§ 85 Кулминацията: Градът на Бога

§ 86 Моралният свят като върховен шеф-овър на Бога

§ 87 Висшата хармония: Между природата и благодатта

§ 88 Естествените събития служат на морални цели

§ 89 Механичната справедливост на Вселената

§ 90 Божественото провидение и изпълнението на най-добрия възможен свят

Отпечатано на 22 ноември 2025 г.

<https://bg.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

ГЛАВА 1.

Въведение

Монадологията (1714) от Готфрид Вилхелм Лайбниц

През 1714 г. немският философ Готфрид Вилхелм Лайбниц изложи теория за ∞ безкрайните монади.

„Монадологията“ (на френски: *La Monadologie*) е едно от най-известните произведения на Лайбниц от неговата късна философия. Това е кратък текст, който представя в около 90 параграфа метафизика на простите субстанции или ∞ безкрайните монади.

По време на последното си пребиваване във Виена от 1712 г. до септември 1714 г. Лайбниц написва два кратки текста на френски, които представляват сбити изложения на неговата философия. След смъртта му, „*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*“, предназначен за принц Евгений Савойски, излиза на френски в Нидерландия. Философът Кристиан Вулф и неговите сътрудници публикуват преводи на немски и латински на втория текст, който става известен като „Монадологията“.

Публикацията на книгата на CosmicPhilosophy.org беше преведена на 42 езика от оригиналния френски текст с помощта на най-новите изкуствен интелект технологии от 2024/2025 г. Качеството на новите немски и английски

преводи може да се мери с оригиналните преводи от 1720 г.
За много езици публикацията е световна първица.

ГЛАВА 2.

Монадология

От Готфрид Вилхелм Лайбниц, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-
genii
conscriptæ

§ 1

Монадата, за която ще говорим тук, не е нищо друго освен проста субстанция, която влиза в състава на сложните неща; проста, тоест без части (*Теод.*, § 10⁴).

§ 2

И трябва да има прости субстанции, тъй като има сложни; защото сложното не е нищо друго освен натрупване или *aggregatum* от прости.

§ 3

А там, където няма части, няма нито протяжност, нито форма, нито възможна делимост. И тези Монади са истинските Атоми на Природата и с една дума елементите на нещата.

§ 4

Също така няма опасност от разпадане, и не съществува никакъв мислим начин, по който една проста субстанция би могла да загине по естествен път (§ 89).

§ 5

По същата причина няма начин, по който една проста субстанция би могла да започне по естествен път, тъй като тя не може да бъде формирана чрез съединяване.

§ 6

Така може да се каже, че Монадите не могат нито да започнат, нито да свършат, освен изведнъж, тоест те могат да започнат само чрез сътворение и да свършат само чрез унищожение; докато това, което е сложно, започва или свършва на части.

§ 7

Няма също начин да се обясни как една Монада би могла да бъде променена или изменена във вътрешността си от някое друго създание; тъй като в нея не може нищо да се премести, нито да се замисли някакво вътрешно движение, което би могло да бъде възбудено, насочено, увеличено или намалено вътре в нея; както това е възможно в сложните неща, където има промени между частите. Монадите нямат прозорци, през които нещо би могло да влезе или излезе. Случайностите не могат да се отделят, нито да се разхождат извън субстанциите, както правеха някога сетивните видове на Схоластиците. Така нито субстанция, нито случайност може да влезе отвън в една Монада.

§ 8

Въпреки това Монадите трябва да имат някакви качества, иначе те не биха били дори същества. И ако простите субстанции не се различаваха по своите качества, нямаше да има начин да се забележи каквато и да е промяна в нещата; тъй като това, което е в сложното, може да дойде само от простите съставки; и ако Монадите бяха без качества, те биха били неразличими една от друга, тъй като те не се различават и по количество: и следователно, при предположение за пълнота, всяко място би получавало винаги при движение само еквивалента на това, което е имало, и едно състояние на нещата би било *неразлично* от друго.

§ 9

Необходимо е дори всяка Монада да бъде различна от всяка друга. Защото никога в природата няма две същества, които да са свършено еднакви едно с друго и където да не е възможно да се намери вътрешна разлика или основана на вътрешно определение.

§ 10

Приемам също за установено, че всяко сътворено същество е подложено на промяна, и следователно също и

сътворената Монада, и дори че тази промяна е непрекъсната във всяка от тях.

§ 11

От казаното дотук следва, че естествените промени на Монадите произтичат от един *вътрешен принцип*, тъй като никаква външна причина не би могла да повлияе върху вътрешността им (§ 396, § 900).

§ 12

Но трябва също така освен принципа на промяната да има и *подробност за това, което се променя*, която да създава така да се каже спецификацията и разнообразието на простите субстанции.

§ 13

Тази подробност трябва да обхваща множественост в единството или в простото. Защото всяка естествена промяна става постепенно, нещо се променя и нещо остава; и следователно трябва в простата субстанция да има множество състояния и отношения, макар да няма части.

§ 14

Преходното състояние, което обхваща и представя множественост в единството или в простата субстанция, не е нищо друго освен това, което наричаме *Възприятие*, което трябва да се различава от аперцепцията или съзнанието, както ще стане ясно по-нататък. И именно в това Картезианците са сгрешили много, като са пренебрегнали възприятията, които не осъзнаваме. Това ги е накарало да вярват, че само духовете са Монади и че няма души на Животните нито други Ентелехии; и че са объркали заедно с простолюдие то дълго зашеметяване със строга смърт, което ги е накарало да изпадат в схоластичното предубеждение за напълно отделените души и дори е утвърдило погрешно настроените умове в мнението за смъртността на душите.

§ 15

Действието на вътрешния принцип, което предизвиква промяната или преминаването от едно възприятие към друго, може да бъде наречено *Стремеж*: вярно е, че стремежът не може винаги да достигне напълно до цялото възприятие, към което се стреми, но винаги получава нещо от него и достига до нови възприятия.

§ 16

Ние самите изпитваме множественост в простата субстанция, когато откриваме, че най-малката мисъл,

която осъзнаваме, обхваща разнообразие в обекта. Така всички, които признават, че душата е проста субстанция, трябва да признаят тази множественост в Монадата; и господин Бейл не би трябвало да намира трудност в това, както е направил в своя Речник в статията *Рорариус*.

§ 17

Освен това сме принудени да признаем, че Възприятието и това, което зависи от него, е *необяснимо чрез механични причини*, тоест чрез фигури и движения. И ако си представим, че има Машина, чиято структура кара да мисли, чувства, има Възприятие; можем да я си я представим уголемена, запазвайки същите пропорции, така че да можем да влезем в нея като в мелница. И при това положение, разглеждайки я отвътре, ще намерим само части, които се бутат една друга, и никога нещо, което да обясни Възприятието. Така че именно в простата субстанция, а не в сложното или в машината трябва да го търсим. Също така само това може да се намери в простата субстанция, тоест възприятията и техните промени. Само в това също могат да се състоят всички Вътрешни Действия на простите субстанции (Предг. ***, 2 b⁵).

§ 18

Бихме могли да дадем името Ентелехии на всички прости субстанции или сътворени Монади, тъй като те притежават определено съвършенство (*échousi to entelés*), имат достатъчност (*autarkeia*), която ги прави източници на техните вътрешни действия и, така да се каже, безтелесни автомати (§ 87).

§ 19

Ако искаме да наречем Душа всичко, което има възприятия и стремежи в общия смисъл, който току-що обясних, всички прости субстанции или сътворени Монади биха могли да бъдат наречени Души; но тъй като чувството е нещо повече от просто възприятие, съгласен съм общото име Монади и ентелехии да е достатъчно за простите субстанции, които имат само това; и да се наричат Души само онези, чието възприятие е по-отчетливо и придружено от памет.

§ 20

Защото изпитваме в себе си състояние, в което не помним нищо и нямаме никакво отчетливо възприятие; както когато припадаме или когато сме потопени в дълбок сън без сънища. В това състояние душата не се различава осезаемо от една проста Монада; но тъй като това състояние не е трайно и тя се измъква от него, тя е нещо повече (§ 64).

§ 21

И от това не следва, че тогава простата субстанция е без никакво възприятие. Това не е възможно дори поради гореспоменатите причини; защото тя не може да загине, не може също да съществува без някакво въздействие, което не е нищо друго освен нейното възприятие: но когато има голямо множество от малки възприятия, където няма нищо отчетливо, човек е замаян; както когато се въртим непрекъснато в една и съща посока няколко пъти подред, където идва световъртеж, който може да ни накара да припаднем и който не ни позволява да различаваме нищо. И смъртта може да даде това състояние на животните за известно време.

§ 22

И тъй като всяко настоящо състояние на простата субстанция е естествено следствие от предходното ѝ състояние, така че настоящето е бременно с бъдещето (§ 360);

§ 23

Следователно, тъй като след събуждане от замаяността човек *осъзнава* възприятията си, той трябва да ги е имал непосредствено преди това, макар да не ги е осъзнавал; защото едно възприятие може да произлезе естествено

само от друго възприятие, както движението може да произлезе естествено само от движение (§ 401-403).

§ 24

От това се вижда, че ако нямашме нищо отчетливо и така да се каже издигнато, и от по-висок вкус в нашите възприятия, щяхме винаги да бъдем в замайване. И това е състоянието на голите Монахи.

§ 25

Също така виждаме, че Природата е дала издигнати възприятия на животните чрез грижата, която е положила да ги снабди с органи, които събират множество лъчи светлина или множество вълни от въздуха, за да ги направят по-ефективни чрез тяхното обединение. Има нещо подобно в обонянето, вкуса и осезанието, и може би в множество други сетива, които са ни неизвестни. И скоро ще обясня как това, което се случва в душата, представя това, което става в органите.

§ 26

Паметта предоставя на душите вид *последователност*, която имитира разума, но трябва да бъде различавана от него. Виждаме, че животните, когато имат възприятие за нещо, което ги удря и за което са имали подобно

възприятие преди, очакват чрез представянето на тяхната памет това, което е било свързано с това предишно възприятие и са подтикнати към чувства, подобни на тези, които са имали тогава. Например: когато показваме тоягата на кучетата, те си спомнят болката, която им е причинила и скимтят и бягат (Прелим.⁶, § 65).

§ 27

И силното въображение, което ги удря и вълнува, идва или от величината, или от множеството на предишните възприятия. Защото често едно силно впечатление прави изведнъж ефекта на дълъг *навик* или на много повторени посредствени възприятия.

§ 28

Хората действат като животните, доколкото последователността на техните възприятия се осъществява само чрез принципа на паметта; приличайки на емпиричните лекари, които имат проста практика без теория; и ние сме само емпирици в три четвърти от нашите действия. Например, когато очакваме, че утре ще има ден, действаме емпирично, защото това винаги се е случвало досега. Само астрономът го преценява чрез разум.

§ 29

Но познанието на необходимите и вечни истини е това, което ни отличава от простите животни и ни дава *Разум* и науки; издигайки ни до познанието за самите нас и за Бога. И това е което наричаме в нас Разумна душа, или Дух.

§ 30

Именно чрез познанието на необходимите истини и чрез техните абстракции ние сме издигнати до рефлексивни действия, които ни карат да мислим за това, което наричаме аз и да разглеждаме, че това или онова е в нас: и така, мислейки за себе си, ние мислим за Битието, за Субстанцията, за простото и сложното, за нематериалното и за самия Бог; схващайки, че това, което е ограничено в нас, е в него без граници. И тези рефлексивни действия предоставят главните обекти на нашите разсъждения (*Теод.*, Предг. *, 4, а⁷)

§ 31

И от това не следва, че тогава простата субстанция е без никакво възприятие. Нашите разсъждения се основават на *два велики принципа*, този на противоречието, по силата на който преценяваме като *невярно* това, което съдържа противоречие, и като *вярно* това, което е противоположно или противоречащо на невярното (§ 44, § 196).

§ 32

И *този* на достатъчното основание, по силата на който смятаме, че никой факт не може да бъде истинен или съществуващ, никое твърдение вярно, без да има достатъчно основание защо е така, а не другояче. Макар че тези основания най-често не могат да ни бъдат известни (§ 44, § 196).

§ 33

Има също два вида *истини*, тези на *Разсъждението* и тези на *Факта*. Истините на Разсъждението са необходими и тяхната противоположност е невъзможна, а тези на Факта са случайни и тяхната противоположност е възможна. Когато една истина е необходима, можем да намерим нейното основание чрез анализ, като я разложим на по-прости идеи и истини, докато стигнем до първичните (§ 170, 174, 189, § 280-282, § 367. Съкратено възр. 3).

§ 34

Така при Математиците *теоремите* на спекулацията и каноните на практиката се свеждат чрез анализ до *Дефиниции, Аксиоми и Постулати*.

§ 35

И накрая има *прости идеи*, за които не може да се даде определение; има също аксиоми и постулати, или с една дума, *първични принципи*, които не могат да бъдат доказани и нямат нужда от това: това са *тъждествените изказвания*, чиято противоположност съдържа явно противоречие (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Но *достатъчното основание* трябва да се намира също и в *случайните истини* или *истините на факта*, тоест в последователността на нещата, разпространени във Вселената на създанията; където разлагането на частни основания би могло да отиде в безкрайни подробности, поради огромното разнообразие на нещата в Природата и деленето на телата до безкрайност. Има безкрайно много фигури и движения настоящи и минали, които влизат в действащата причина на моето настоящо писане; и има безкрайно много малки наклонности и разположения на моята душа, настоящи и минали, които влизат в крайната причина.

§ 37

И тъй като всички тези *подробности* включват само други предходни случайности или по-подробни такива, всяка от които се нуждае от подобен анализ, за да се обясни, не сме напреднали: и трябва достатъчното или крайното

основание да бъде извън последователността или *редицата* на тези подробности на случайностите, колкото и безкрайна да би могла да бъде тя.

§ 38

И така последното основание на нещата трябва да бъде в една необходима субстанция, в която детайлът на промените се съдържа само в превъзходна степен, като в източника: и това е което наричаме Бог (§ 7).

§ 39

А тъй като тази субстанция е достатъчно основание за всички тези подробности, които също са свързани навсякъде; *има само един Бог, и този Бог е достатъчен.*

§ 40

Може също да се прецени, че тази върховна субстанция, която е единствена, универсална и необходима, нямайки нищо извън себе си, което да е независимо от нея, и бидейки просто следствие на възможното битие; трябва да бъде неспособна на ограничения и да съдържа толкова реалност, колкото е възможно.

§ 41

От което следва, че Бог е абсолютно съвършен; *съвършенството* не е нищо друго освен величината на положителната реалност, взета точно, като се оставят настрана границите или пределите в нещата, които ги имат. И там, където няма граници, тоест в Бога, *съвършенството* е абсолютно безкрайно (§ 22, Прегл. *, 4 а).

§ 42

Следва също, че създанията имат своите съвършенства от влиянието на Бога, но имат своите несъвършенства от собствената си природа, неспособна да бъде без граници. Защото именно по това те се различават от Бога. Това *първоначално несъвършенство* на създанията се забелязва в *естествената инерция* на телата (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 и сл.).

§ 43

Вярно е също, че в Бога е не само източникът на съществуванията, но и на същностите, доколкото са реални, или на това, което е реално във възможността. Това е така, защото разумът на Бога е областта на вечните истини, или на идеите, от които те зависят, и без него не би имало нищо реално във възможностите, и не само нищо съществуващо, но и нищо възможно (§ 20).

§ 44

Защото ако има реалност в същностите или възможностите, или във вечните истини, тази реалност трябва да бъде основана в нещо съществуващо и актуално; и следователно в съществуването на Необходимото Същество, в което същността включва съществуването, или в което е достатъчно да бъдеш възможен, за да бъдеш актуален (§ 184-189, 335).

§ 45

Така единствено Бог (или Необходимото Същество) има тази привилегия, че трябва да съществува, ако е възможен. И тъй като нищо не може да попречи на възможността на това, което не съдържа никакви граници, никакво отрицание и следователно никакво противоречие, това само по себе си е достатъчно, за да познаем съществуването на Бога *a priori*. Доказахме го също чрез реалността на вечните истини. Но току-що го доказахме и *a posteriori*, тъй като съществуват случайни същества, които не биха могли да имат своята последна или достатъчна причина освен в необходимото същество, което има причината за своето съществуване в самото себе си.

§ 46

Все пак не трябва да си въобразяваме, както някои правят, че вечните истини, бидейки зависими от Бога, са

произволни и зависят от неговата воля, както Декарт изглежда е смятал, а след него и г-н Поаре. Това е вярно само за случайните истини, чийто принцип е *съответствието* или изборът на *най-доброто*; докато необходимите истини зависят единствено от неговия разум и са негов вътрешен обект (§ 180-184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Така само Бог е първичното единство, или първоначалната проста субстанция, от която всички създадени или производни Монади са продукти и се раждат, така да се каже, чрез непрекъснати Проблясъци на Божествеността от момент на момент, ограничени от възприемчивостта на създанието, за което е съществено да бъде ограничено (§ 382-391, 398, 395).

§ 48

В Бога има *Мощ*, която е източник на всичко, после *Познание*, което съдържа детайла на идеите, и накрая *Воля*, която прави промените или произведенията според принципа на най-доброто (§ 7, 149-150). И това съответства на това, което в създадените монади прави субекта или основата, възприемателната способност и стремителната способност. Но в Бога тези атрибути са абсолютно безкрайни или съвършени; а в създадените Монади или ентелехиите (или усъвършенстваемите, както Хермолай

Барбарус превежда тази дума) те са само подражания, според степенята на съвършенство (§ 87).

§ 49

За създанието се казва, че *действа* навън, доколкото има съвършенство, и *търпи* от друго, доколкото е несъвършено. Така се приписва *действие* на Монадата, доколкото има отчетливи възприятия, и *страдание*, доколкото има смътни (§ 32, 66, 386).

§ 50

И едно създание е по-съвършено от друго, доколкото в него се намира това, което служи за обяснение *a priori* на това, което се случва в другото, и именно по това се казва, че то *действа* върху другото.

§ 51

Но в простите субстанции това е само идеално влияние на една монада върху друга, което може да има своя ефект само чрез намесата на Бога, доколкото в идеите на Бога една монада с основание изисква Бог, уреждайки другите от началото на нещата, да я вземе предвид. Защото тъй като една създадена Монада не може да има физическо влияние върху вътрешността на друга, само по този начин едната

може да има зависимост от другата (§ 9, 54, 65–66, 201. Съкр. възр. 3).

§ 52

И именно по този начин между създанията действията и страданията са взаимни. Защото Бог, сравнявайки две прости субстанции, намира във всяка основания, които го задължават да я приспособи към другата; и следователно това, което е *активно* в определени отношения, е *пасивно* според друга гледна точка: *активно* доколкото това, което се познава отчетливо в него, служи за обяснение на това, което се случва в друго; и *пасивно* доколкото основанието за това, което се случва в него, се намира в това, което се познава отчетливо в друго (§ 66).

§ 53

А тъй като има безкрайност от възможни вселени в Идеите на Бога и може да съществува само една, трябва да има достатъчно основание за избора на Бога, което го определя към едната по-скоро отколкото към другата (§ 8, 10, 44, 173, 196 и сл., 225, 414–416).

§ 54

И това основание може да се намери само в *съответствието*, или в степените на съвършенство,

които тези светове съдържат; всяко възможно имащо право да претендира за съществуване според мярата на съвършенството, което обхваща (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 и сл., 354).

§ 55

И това е причината за съществуването на най-доброто, което мъдростта дава да познае на Бога, което неговата доброта го кара да избере и което неговата мощ го кара да произведе (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Съкр. Възр. 1, Възр. 8).

§ 56

А тази *връзка* или това приспособяване на всички създадени неща към всяко и на всяко към всички други прави така, че всяка проста субстанция има отношения, които изразяват всички други, и че следователно тя е вечно живо огледало на вселената (§ 130,360).

§ 57

И както един и същ град, гледан от различни страни, изглежда съвсем различен и сякаш се умножава перспективно; така се случва, че поради безкрайното множество прости субстанции, има като че ли толкова различни вселени, които всъщност са само перспективи на

една единствена според различните гледни точки на всяка Монада.

§ 58

И това е средството да се получи толкова разнообразие, колкото е възможно, но с най-големия възможен ред, тоест, това е средството да се получи толкова съвършенство, колкото е възможно (§ 120, 124, 241 и сл., 214, 243, 275).

§ 59

Също така само тази хипотеза (която смея да твърдя, че е доказана) издига както подобава величието на Бога: това господин Бейл призна, когато в своя Речник (статия *Рорариус*) направи възражения, където дори бе изкушен да повярва, че давам твърде много на Бога, повече отколкото е възможно. Но той не може да посочи никаква причина, поради която тази универсална хармония, която прави така, че всяка субстанция изразява точно всички други чрез отношенията, които има с тях, би била невъзможна.

§ 60

Впрочем, от това, което току-що изложих, се виждат априорните причини а priori защо нещата не биха могли да бъдат другояче. Защото Бог, уреждайки цялото, е взел

предвид всяка част, и особено всяка монада, чиято природа, бидейки представителна, не може да бъде ограничена да представя само част от нещата; макар че е вярно, че това представяне е само смътно в детайлите на цялата вселена и може да бъде отчетливо само в малка част от нещата, тоест в тези, които са или най-близки, или най-големи по отношение на всяка от Монадите; иначе всяка монада би била Божество. Не в обекта, а в модификацията на познанието за обекта монадите са ограничени. Те всички се стремят смътно към безкрайното, към цялото; но са ограничени и различени чрез степените на отчетливите възприятия.

§ 61

И съставните символизируют в това с простите. Защото, тъй като всичко е пълно, което прави цялата материя свързана, и тъй като в пълното всяко движение оказва някакъв ефект върху отдалечените тела, според разстоянието, така че всяко тяло е засегнато не само от тези, които го докосват, и усеща по някакъв начин всичко, което им се случва, но също така чрез тях усеща и тези, които докосват първите, от които то е непосредствено докоснато: следва, че тази комуникация достига до каквото и да е разстояние. И следователно всяко тяло усеща всичко, което се случва във вселената; така че този, който вижда всичко, би могъл да прочете във всяко едно какво се случва навсякъде и дори какво се е случило или ще се

случи; забелязвайки в настоящето това, което е отдалечено, както във времето, така и в пространството: *sumptioa panta*, казваше Хипократ. Но една Душа може да прочете в себе си само това, което е представено отчетливо, тя не може да развие изведнъж всичките си гънки, защото те отиват до безкрайност.

§ 62

Така, въпреки че всяка създадена монада представлява целия универсум, тя представя по-отчетливо тялото, което ѝ е специално определено и на което тя е ентелехия: и тъй като това тяло изразява целия универсум чрез връзката на цялата материя в пълнотата, душата също представя целия универсум, представяйки това тяло, което ѝ принадлежи по особен начин (§ 400).

§ 63

Тялото, принадлежащо на една Монада, която е негова ентелехия или Душа, образува заедно с ентелехията това, което можем да наречем *живо същество*, а заедно с душата – това, което наричаме *животно*. Това тяло на живо същество или животно винаги е органично; защото всяка Монада, бидейки огледало на универсума по свой начин, а универсумът бидейки подреден в съвършен ред, трябва да има ред и в представящото, тоест в възприятията на

душата, и следователно в тялото, според който универсумът е представен в него (§ 403).

§ 64

Така всяко органично тяло на живо същество е вид божествена машина или естествен автомат, който безкрайно превъзхожда всички изкуствени автомати. Защото една машина, направена от човешкото изкуство, не е машина във всяка от своите части. Например: зъбът на месингово колело има части или фрагменти, които вече не са нещо изкуствено и нямат нищо, което да показва машинност по отношение на предназначението, за което колелото е било създадено. Но машините на природата, тоест живите тела, са машини и в най-малките си части, до безкрайност. Това е разликата между Природата и изкуството, тоест между Божественото изкуство и нашето (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

И авторът на природата е могъл да приложи това божествено и безкрайно чудно изкуство, защото всяка част от материята не само е делима до безкрайност, както древните са признавали, но и действително подразделена безкрайно, всяка част на части, от които всяка има някакво собствено движение, иначе би било

невъзможно всяка част от материята да изразява цялата вселена (Прелим. [Разс. за съответ.], § 70. Теог., §195).

§ 66

От което се вижда, че има цял свят от създания, живи същества, животни, ентелехии, души и в най-малката част от материята.

§ 67

Всяка част от материята може да се схваща като градина, пълна с растения, и като езеро, пълно с риби. Но всяко клонче на растението, всеки член на животното, всяка капка от неговите течности е също такава градина или такова езеро.

§ 68

И въпреки че земята и въздухът между растенията в градината, или водата между рибите в езерото, не са нито растение, нито риба; те все пак съдържат такива, но най-често с неуловима за нас тънкост.

§ 69

Така няма нищо необработено, безплодно, мъртво във вселената, няма хаос, няма объркване освен привидно;

почти както би изглеждало в едно езеро от разстояние, от което би се виждало смътно движение и, така да се каже, гъмжене на риби в езерото, без да се различават самите риби.

§ 70

От това се вижда, че всяко живо тяло има доминираща ентелехия, която е душата в животното; но членовете на това живо тяло са пълни с други живи същества, растения, животни, всяко от които има още своя ентелехия или своя доминираща душа.

§ 71

Но не трябва да си въобразяваме с някои, които погрешно са разбрали мисълта ми, че всяка душа има маса или част от материята, собствена или определена за нея завинаги, и че следователно тя притежава други по-нисши живи същества, винаги предназначени за нейна служба. Защото всички тела са в постоянен поток като реки; и части влизат и излизат от тях непрекъснато.

§ 72

Така душата променя тялото си само постепенно и на степени, така че никога не е лишена изведнъж от всичките си органи; и често има метаморфоза при животните, но

никога метемпсихоза или преселение на Душите: няма също така напълно отделени Души, нито духове без тела. Само Бог е напълно отделен от тях.

§ 73

Това е причината, поради която никога няма нито пълно раждане, нито съвършена смърт в строгия смисъл, състояща се в отделянето на душата. И това, което наричаме *Раждания*, са развития и нараствания; както това, което наричаме *смърти*, са обвивания и намалявания.

§ 74

Философите са били много затруднени относно произхода на формите, ентелехиите или Душите; но днес, когато се забеляза чрез точни изследвания върху растенията, насекомите и животните, че органичните тела на природата никога не се произвеждат от хаос или гниене, а винаги от семена, в които несъмнено е имало някаква *предформация*; се прецени, че не само органичното тяло е било там преди зачатие, но също и душа в това тяло, и накратко, самото животно; и че чрез зачатие това животно е било само подготвено за голяма трансформация, за да стане животно от друг вид.

§ 75

Животните, от които някои са издигнати до степенята на по-големите животни чрез зачатие, могат да бъдат наречени *сперматични*; но тези от тях, които остават в своя вид, тоест по-голямата част, се раждат, размножават и унищожават като големите животни, и само малък брой избрани преминават на по-голяма сцена.

§ 76

Но това беше само половината от истината: затова прецених, че ако животното никога не започва естествено, то не завършва естествено също; и че не само няма да има раждане, но също така няма пълно унищожение, нито смърт в строгия смисъл. И тези разсъждения, направени *a posteriori* и извлечени от опита, се съгласуват перфектно с моите принципи, изведени *a priori*, както по-горе.

§ 77

Така може да се каже, че не само душата (огледало на неразрушима вселена) е неразрушима, но също и самото животно, въпреки че неговата машина често загиба частично и съблича или приема органични обвивки.

§ 78

Тези принципи ми дадоха възможност да обясня естествено единството или съответствието между

душата и органичното тяло. Душата следва своите собствени закони, а тялото – своите; и те се срещат по силата на предустановената хармония между всички субстанции, тъй като всички те са представяния на една и съща вселена.

§ 79

Душите действат според законите на крайните причини чрез стремежи, цели и средства. Телата действат според законите на действащите причини или движенията. И двете царства – това на действащите причини и това на крайните причини – са в хармония помежду си.

§ 80

Декарт е признал, че душите не могат да придават сила на телата, тъй като в материята винаги има едно и също количество сила. Въпреки това той е вярвал, че душата може да променя посоката на телата. Но това е защото по негово време не е бил известен природният закон, който също поддържа запазването на същата обща посока в материята. Ако беше забелязал това, той щеше да стигне до моята Система на предустановената хармония.

§ 81

Тази Система прави така, че телата действат сякаш (което е невъзможно) няма души; а Душите действат, сякаш няма тела; и двете действат сякаш едното влияе върху другото.

§ 82

Що се отнася до Духовете или разумните Души, макар да намирам, че в основата си има едно и също нещо във всички живи същества и животни, както казахме по-горе (а именно, че животното и душата започват само със света и не свършват, както и светът), все пак има нещо особено при разумните Животни, че техните малки сперматични Животни, докато са само това, имат само обикновени или сетивни души; но щом тези, които са избрани, така да се каже, достигнат чрез действително зачатие до човешката природа, техните сетивни души се издигат до степеня на разума и до привилегията на Духовете.

§ 83

Между другите разлики между обикновените Души и Духовете, част от които вече отбелязах, има и тази: че душите като цяло са живи огледала или образи на вселената на творенията; но духовете са също образи на самото Божество или на самия автор на природата: способни да познават системата на вселената и да подражават на

нещо от нея чрез архитектурни образци; всеки дух е като малко божество в своята област.

§ 84

Това е което прави Духовете способни да влязат в своето рода Общество с Бога, и Той е спрямо тях не само това, което един изобретател е за своята Машина (както Бог е по отношение на другите творения), но също това, което един Владетел е за своите поданици, и дори баща за своите деца.

§ 85

От което лесно може да се заключи, че събранието на всички Духове трябва да съставлява Божия град, тоест най-съвършената Държава, която е възможна под най-съвършения от Монарсите.

§ 86

Този Божия град, тази истински универсална Монархия е Морален Свят в Природния свят, и това е най-възвишеното и най-божественото в Божиите дела: и именно в него се състои истински славата Божия, тъй като не би имало такава, ако неговото величие и доброта не бяха познати и възхитени от духовете; именно по отношение на този божествен Град той има собствено

Доброта, докато неговата мъдрост и мощ се проявяват навсякъде.

§ 87

Както установихме по-горе съвършена Хармония между двете естествени Царства, едното на Действащите причини, другото на Крайните причини, трябва да отбележим тук още една хармония между Физическото царство на Природата и Моралното царство на Благодатта, тоест между Бог, разглеждан като Архитект на Машината на вселената, и Бог, разглеждан като Монарх на божествения Град на Духовете (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Тази Хармония прави така, че нещата водят към Благодатта по самите пътища на Природата, и че този свят например трябва да бъде разрушен и възстановен по естествени пътища в моментите, когато това се изисква от управлението на Духовете; за наказание на едни и възнаграждение на други (§ 18 и сл., 110, 244-245, 340).

§ 89

Може да се каже още, че Бог като Архитект удовлетворява във всичко Бог като законодател; и че така греховете

трябва да носят своето наказание със себе си по реда на природата и по силата на самата механична структура на нещата; и че по същия начин добрите дела ще привличат своите награди по механични пътища по отношение на телата; макар че това не може и не трябва да се случва винаги веднага.

§ 90

Накрая, под това съвършено управление не би имало добро Дело без награда, нито лошо без наказание: и всичко трябва да води към доброто на добрите; тоест на онези, които не са недоволни в тази велика Държава, които се доверяват на Провидението, след като са изпълнили своя дълг, и които обичат и подражават, както трябва, на Автора на всяко добро, намирайки удоволствие в съзерцанието на неговите съвършенства според природата на истинската чиста любов, която кара да се изпитва удоволствие от щастието на това, което обичаме. Това е което кара мъдрите и добродетелни хора да работят за всичко, което изглежда съобразно с предполагаемата божествена воля, или предшестваща; и въпреки това да са доволни от това, което Бог прави да се случи действително чрез своята тайна воля, последваща и решаваща; признавайки, че ако можехме да разберем достатъчно реда на вселената, бихме открили, че той надминава всички желания на най-мъдрите, и че е невъзможно да бъде направен по-добър, отколкото е; не само за цялото като цяло, но също и за нас

самите в частност, ако сме привързани, както трябва към Автора на Всичко, не само като към Архитект и действаща причина на нашето битие, но също като към наш Господар и крайна причина, която трябва да бъде цялата цел на нашата воля и единствено може да създаде нашето щастие (Предг. *, 4 а b¹⁴. § 278. Предг. *, 4 b¹⁵).

КРАЙ

¹⁴ Изг. Erdm., стр. 469.

¹⁵ Изг. Erdm., стр. 469 b.

CosmicPhilosophy.org

<https://bg.cosmicphilosophy.org/>

Отпечатано на 22 ноември 2025 г.

Нашите други проекти:

- ▶ [GMODebate.org](https://gmodebate.org/): Проект, който изследва философските основи на евгениката, сциентизма, движението за "емансипация на науката от философията", "анти-научния нарратив" и съвременните форми на научна инквизиция.